

Xenophon: *Anabasis* V

Oversat af David Bloch og Adam Schwartz

V.I [I det foregående er der altså gjort rede for, hvad grækerne foretog sig på ekspeditionen ind i landet sammen med Kyros; og ligeledes for hvad der hændte dem på marchen ud til Sortehavet. Der er også fortalt, hvordan de nåede til den græske by Trapezunt og forrettede de ofre, som de havde lovet at bringe, så snart de igen var kommet til venligtsindede områder.]

Derpå holdt de et møde og drøftede den sidste del af rejsen. Først rejste Antileon fra Thourioi sig og sagde:

“Ja, kammerater, jeg har i hvert fald fået mere end nok af at pakke sammen, gå, løbe, og slæbe på mine våben; og af at marchere i geledet og have vagttjeneste og kæmpe! Nu, da vi er nået til havet, kunne jeg godt tænke mig at slippe for alle de strabadser og sejle resten af vejen til Grækenland, mens jeg ligger og flader ud på dækket - ligesom Odysseus.”

Da soldaterne hørte det, gav de brølende deres bifald til kende. En anden soldat sagde noget tilsvarende, og det gjorde alle de følgende talere også. Så rejste Cheirisophos sig og sagde:

“Soldater! Det træffer sig netop sådan, at en en ven af mig, Anaxibios, i øjeblikket er flådechef. Så hvis I vil lade mig opsøge ham, er jeg ret sikker på, at jeg kan vende tilbage med trierer og fragtskibe til at transportere jer. Men hvis I synes, at vi skal sejle, så må I vente på mig her - jeg skal nok komme tilbage i en fart.”

Soldaterne blev glade over forslaget, og da de stemte om det, blev det vedtaget, at Cheirisophos skulle sendes afsted så hurtigt som muligt.

Dernæst rejste Xenophon sig og sagde:

“Nu er Cheirisophos jo så på vej efter skibe, og vi skal blive her. Nu skal I høre, hvordan jeg mener, vi bedst kan udnytte ventetiden. For det første må vi skaffe os forsyninger fra fjendeland, for der er ikke et tilstrækkeligt marked her, og med undtagelse af måske et par stykker af os har vi heller ikke ligefrem mange penge at købe for. Det omliggende land er os fjendtligsindet; og der er derfor risiko for at miste mange mænd, hvis vi bærer os uforsigtigt og skødesløst ad, når vi går på togt. Nej, jeg tror, vi skal være meget forsigtige, når vi henter forsyninger og især passe på ikke at strejfe planløst om, hvis I ellers vil levende herfra. Desuden synes jeg, det bør være os officerer, der står for ledelsen af togterne.”

Det blev vedtaget.

“Hør, hvad jeg mere har at foreslå. Nogle af jer går altså på togt, og så tror jeg, det er bedst, at I fortæller os det, når I skal af sted og gør opmærksom på, hvor I går hen. På den måde har vi kontrol over, hvor mange, der er ude og hjemme, og kan disponere i overensstemmelse hermed. Ydermere vil vi også vide, i hvilken retning vi skal sende forstærkninger, hvis der bliver brug for det. Hvis der så er en af de mindre erfarne, der vil angribe et sted, kan vi også råde ham og prøve at få information om, hvor stærk fjenden er dér.”

Også dette blev vedtaget.

“Men I må også lige tage dette med i betragtning. Nu får fjenden jo lejlighed til at plyndre os, og de har vel også ret til at prøve på det: vi har jo hugget *deres*

ejendele, så nu er de konstant på nakken af os. Derfor mener jeg, vi har brug for vagter rundt om lejren; og hvis vi så tager vagttjeneste efter tur og holder udkig, får fjenden jo nok ringere mulighed for at drive klapjagt på os. Og én ting til: hvis vi nu var sikre på, at Cheirisophos faktisk kom med skibe nok, så ville jeg ikke have mere at sige. Imidlertid er det endnu usikkert, så jeg mener, at vi må prøve at skaffe skibe også herfra. Hvis han så faktisk kommer, og vi også selv har skaffet skibe, kan vi sejle herfra desto mere bekvemt; men hvis han ikke har nogen med, kan vi benytte skibene herfra. Jeg har i hvert fald tit set handelsskibe sejle her forbi, og hvis vi beder folk i Trapezunt om krigsskibe til at opbringe sådan nogen handelsskibe, fjerner styreårerne og bevogter dem, indtil vi har nok, kan vi da vist ikke blive helt snydt for den transport, vi skal bruge.”

Også dette blev vedtaget.

“Overvej også, om ikke det er rimeligt at betale kosten til de sømænd, vi sådan kaprer, af vores fælles midler, i det mindste så længe de må blive her på grund af os, og også aftale fragtpenge med dem, så alle får noget ud af det.”

Også dette blev vedtaget.

“Hvis nu det alligevel skulle glippe for os, sådan at vi ikke får nok skibe, så synes jeg faktisk, vi skal pålægge byerne langs kysten at udbedre vejene, som vi jo hører er i dårlig stand. De skal såmænd nok adlyde; dels fordi de er bange for os, dels fordi de gerne vil af med os.”

Så råbte alle soldaterne op om, at de aldeles ikke skulle traske af sted til fods. Og da Xenophon indså, at de var uimodtagelige for fornuft, stillede han ganske vist ikke sit forslag til afstemning, men han overtalte alligevel byerne til frivilligt at reparere vejene med det argument, at de jo hurtigere ville blive af med dem, hvis vejene blev farbare. De fik også en pentekonter¹ fra Trapezunt, som Dexippos, en spartansk perioik,² fik kommandoen over. Imidlertid lod han hånt om ordren om at opbringe fartøjer og deserterede med skibet og sejlede ud af Sortehavet. (Han fik dog sin velfortjente straf senere; for ved Seuthes' hof i Thrakien blev han dræbt af spartaneren Nikandros for sine intriger.) De fik også en triakonter,³ som de gav Polykrates fra Athen kommandoen over. Han slæbte til gengæld alle de skibe, han opbragte, ind til lejren. Hvis der var last ombord, lossede de den og stillede vagter ved den for sikker opbevaring; selve skibene skulle de jo bruge til persontransport.

Mens dette stod på, gik grækerne på plyndringstogter, og nogle fik bytte, andre ikke. Kleainetos havde ført både sin egen og en anden loche ud imod en svært indtagelig stilling, hvor han blev dræbt, og mange andre med ham.

V.2 Da der ikke længere var nogen forsyninger at få fat i indenfor en dagsmarch fra lejren, fik Xenophon nogle vejvisere af trapezunterne og førte halvdelen af hæren ud imod drilerne. Den anden halvdel lod han blive tilbage for at bevogte lejren; for kolcherne, der jo var blevet drevet ud af deres egne hjem, lå på lur efter dem i højderne over lejren. Trapezunterne førte dem imidlertid ikke til steder, hvor der var let tilgængelige forsyninger, for de stod i et venskabeligt forhold til folkene der på egnen. Drilerne, derimod, havde forvoldt dem skade, og de førte dem glade og gerne til deres land. Det er bjergrige og svært

¹ En pentekonter er et lille, hurtigt krigsskib med 50 (*pentêkonta*) årer.

² Perioiker var spartanske borgere, men havde ringere rettigheder end de såkaldte “fuldborgere” (spatiater) som f. eks. Klearchos og Cheirisophos.

³ En triakonter er et krigsskib med 30 (*triakonta*) årer (se note 6).

fremkommelige egne, og der findes ikke mere krigeriske mennesker ved Sortehavet.

Da grækerne var nået ind i landet, trak drilerne sig tilbage, idet de satte ild på de bebyggelser, de mente ville falde i hænderne på fjenden. Der var da heller intet at plyndre, undtagen enkelte svin og okser og andre dyr, der var undsluppet ilden. Der var én bebyggelse, der var drilernes hovedby, og dertil havde de alle trukket sig tilbage. Rundt omkring den var der en voldsomt stejl kløft, og vejene ind var vanskelige. Peltasterne løb nu lige omkring en kilometer i forvejen for hoplitterne og forcerede kløften, og da de fik øje på en masse får og andre ejendele, gik de til angreb på befæstningen. En hel del trosbærere med løftestænger, som ledsagede hæren af hensyn til byttet, var fulgt med dem, så angriberne udgjorde mere end 1.000 mand. Da de ikke kunne kæmpe sig til fæstningen - hvilket ikke var overraskende, da der også var opkastet en bred jordvold rundt om byen og sat tilspidsede pæle i jorden, og der desuden var bygget vagttårne af træ tæt ved hinanden - prøvede de så at trække sig tilbage, mens drilerne gik til modangreb på dem. Da de nu ikke bare kunne løbe væk, fordi vejen tilbage til kløften var så smal, at man var nødt til at gå i gåsegang, sendte de besked til Xenophon, som anførte hoplitterne. Da budbringeren var nået frem, sagde han:

“Byen er fuld af bytte - vi kan bare ikke indtage den, så befæstet som den er. Vejen væk er vanskelig, og det er heller ikke let at komme derfra, når fjenden hele tiden gør udfald.”

Da Xenophon hørte det, førte han hoplitterne hen til kløften og gav dem ordre til at holde våbnene i hvil. Selv forcerede han kløften sammen med lochagerne og prøvede at få overblik over, hvad der var bedst: at forsøge at hjælpe angriberne tilbage eller, under antagelse af at byen kunne indtages, at føre også hoplitterne over kløften. Han mente ikke at kunne gennemføre tilbagetrækningen uden svære tab, og både han og lochagerne regnede med at kunne indtage byen. Xenophon gav sin tilslutning i tiltro til varslerne, for spåpræsterne havde erklæret, at der nok ville blive kamp, men at ekspeditionen ville ende godt.

Han sendte så lochagerne tilbage for at føre hoplitterne over, men selv blev han tilbage og lod peltasterne trække sig tilbage med ordrer om ikke at inddrage sig på kamp. Da hoplitterne nåede frem, lod han lochagerne opstille deres locher, som hver især mente, at den ville kæmpe mest effektivt. Lochagerne stod nemlig opstillet i nærheden af hinanden, og de konkurrerede konstant på mandsmod. Mens de var optaget af opstillingen, befalede han alle peltasterne at rykke frem med fingrene i spyddenes kasteløkker, så de kunne kaste i samme øjeblik, signalet blev givet. Bueskytterne skulle ligeledes rykke frem med en pil på strengen, så de kunne skyde i samme øjeblik, signalet blev givet, og de letbevæbnede skulle have deres ammunitionstasker fulde af sten. Xenophon sendte betroede mænd til at holde opsyn med alt dette.

Da alt var parat, og lochager og deres næstkommanderende, såvel som de, der ikke ville stå tilbage for deres foresatte, stod opstillet ved siden af hinanden, kunne de faktisk allesammen se hinanden: slagordenen var nemlig halvmåneformet på grund af fæstningens form. Da de havde sunget en paian, og

trompeten havde givet signal, opløftede de et kampråb til Enyalios,⁴ hvorefter hoplitterne stormede frem; på én gang fløj alle projektilerne af sted; spyd, pile og slyngeprojektiler, men sten kastet med hånden udgjorde de fleste. Der var også nogle, som kom løbende frem med fakler. Fjenden blev presset tilbage af den uhyre mængde projektiler og forlod palisaden og tårnene. Derfor lagde Agasias fra Stymphalos og Philoxenos fra Pellene deres rustninger og skjolde og forcerede palisaden i den bare trøje; den ene trak den anden op. Snart var en tredje også kommet op, og det så ud til, at befæstningen var indtaget.

Peltasterne og de letbevæbnede strømmede ind og gav sig til at plyndre så meget, de kunne komme af sted med hver især, men Xenophon stillede sig i porten og forhindrede så mange af hoplitterne som muligt i at gå indenfor, for flere fjender begyndte at vise sig på nogle stærkt befæstede højder. Der gik ikke lang tid, før der lød råb og skrig indefra, og grækerne kom flygtende, nogle med bytte i hænderne, og en og anden var vist også blevet såret. Der blev maset og skubbet ved portstolperne. Da nogle undslupne blev spurgt, svarede de, at der var et citadel indenfor med en stor mængde fjender, der var kommet styrtende ud derfra og havde givet sig til at hugge løs på soldaterne inde i byen. Så beordrede Xenophon herolden Tolmides at bekendtgøre, at de soldater, der ville have bytte, skulle gå ind. Nu strømmede mange soldater ind, og de skubbede imod dem, der var på vej ud, og pressede dem indenfor, så de igen fik sluttet fjenden inde i citadellet.

Alt uden for citadellet var nu blevet plyndret, og grækerne bragte byttet ud af byen. Hoplitterne tog opstilling med våbnene i hvil, nogle ved palisadeværkerne, andre ved den vej, der førte op til citadellet. Xenophon og lochagerne overvejede, *om det var muligt* at indtage det, for på den måde ville deres retræte være sikret. Ellers så den ud til at ville blive en overordentligt vanskelig affære. Som de stod der og overvejede, kom de til det resultat, at stedet var komplet uindtageligt. De gik derfor i gang med at forberede afmarchen, og soldaterne trak de pæle op, som de hver især stod ved. De ukampdygtige og dem, der var belæsset med bytte, blev sendt hjem sammen med størstedelen af hoplitstyrken, og lochagerne beholdt kun de mænd hos sig, som de stolede ubetinget på.

Da de begyndte retræten, kom en stor fjendestyrke løbende ud fra citadellet, bevæbnet med vidjeskjolde, lanser, benskinner og paphlagoniske hjelme,⁵ mens andre kravlede op på taget af de huse, der stod på begge sider af vejen op til citadellet. Derfor var det ikke en gang sikkert at drive dem tilbage til porten op imod citadellet, og fordi de kastede store træstykker ned i hovedet på grækerne, var det ligeså farligt at blive stående som at trække sig tilbage. Natten, der var ved at falde på, tegnede til at blive forfærdelig.

Mens de kæmpede og ikke anede deres levende råd, var der imidlertid en gud, der gav dem en måde at redde sig på: pludselig brød et af husene i vejens højre side ud i lus lye, hvem der så end havde stukket ild på det, og da det styrtede sammen, flygtede alle drillerne fra højre side af vejen. Ved et lykketræf opfattede Xenophon det og gav ordre til også at stikke ild på husene i venstre side. De var af træ og stod derfor snart i flammer, så drillerne på disse huse også flygtede. Nu var

⁴ Enyalios er en meget gammel, karisk krigsguddom, der tidligt er smeltet sammen med krigsguden Ares. Ikke desto mindre har de haft helligdomme under hver sit navn i hele Grækenland, og Enyalios er særligt populær på Peloponnes, hvorfra størstedelen af hæren kommer.

⁵ 'Paphlagoniske hjelme' er ifølge Herodot 7.72.1 hjelme lavet af flettede læderstrimler. Se også 5.4.13.

der altså kun fjenderne foran dem tilbage til at genere dem, og de ville uden tvivl angribe grækerne på vejen ud af byen og ned i kløften. Xenophon gav nu ordre til, at de, som stod udenfor skudvidde, skulle slæbe træ ind i området mellem grækerne selv og fjenden. Da der var samlet træ nok, satte de ild til; og de stak også ild på de huse, der lå lige op ad palisadeværket i det håb, at det ville optage fjenden. På denne måde - ved at tænde ild imellem sig selv og fjenden - slap de med nød og næppe ud af byen. Og hele byen brændte ned; huse og tårne og palisaderne og i det hele taget alt undtagen citadellet.

Næste dag drog grækerne af med deres forsyninger. Da de var bekymrede for marchen ned til Trapezunt, fordi vejen både var stejl og smal, arrangerede de et skinbaghold. Der var en mand fra Mysien med dem, som faktisk også *hed* Mysos,⁶ som fik kommandoen over ti kretere. De lagde sig på et tæt bevokset sted og gav indtryk af, at de forsøgte at skjule sig for fjenden. Deres peltastskjolde glimtede igennem løvet hist og her, da de jo var af bronze; og fjenden, der udmærket kunne se det, var derfor bange for, at der faktisk var lagt et baghold. Og i mellemtiden marcherede hæren ned. Da de mente, at de kommet langt nok væk, blev der givet signal til Mysos om at flygte alt, hvad remmer og tøj kunne holde. Han selv og hans mænd sprang op og flygtede. Kreterne, som sagde, at de ellers var ved at blive indhentet, reddede sig ved at springe væk fra vejen og ind i skoven, hvor de tumlede og rullede ned ad en skrænt. Mysos derimod flygtede ad vejen, mens han råbte om hjælp. Grækerne kom ham så til hjælp og fik ham taget op, selv om han var såret. Hans redningsmænd trak sig tilbage med front mod fjenden og under beskydning, mens nogle af kreterne skød igen. Således kom alle velbeholdne hjem til lejren.

V.3 Da Cheirisophos ikke kom tilbage, tvang manglen på skibe og de svigtende forsyninger dem til at forlade stedet til fods. De syge blev bragt ombord på skibene sammen med de mænd, der var over 40, og desuden kvinder, børn og den udrustning, de ikke havde brug for. Philesios og Sophainetos, der var de ældste strateger, blev sendt med som ledere, mens de andre marcherede til fods; og vejen var kommet i fin stand.⁷

På den tredie dag kom de til Kerasus, en græsk by, der ligger ved havet i Kolchis, grundlagt af Sinope, og her blev de i 10 dage. På dette sted foretog de en mønstring og optælling af hæren, og den var på 8.600 mand. Kun disse var sluppet frelst igennem, mens resten var bukket under for fjenden og sneen, og derudover havde sygdom fået bugt med en del.

Her fordelte de også de penge, der kom ud af krigsbyttet. En tiendedel blev taget fra til Apollon og Artemis i Ephesos, og strategerne fik hver en del at opbevare for guderne. Neon fra Asine fik Cheirisophos' del. Xenophon fik derfor senere lavet en votivgave til Apollon, som han opstillede i athenernes skatkammer i Delphi, og på den indsatte han sit eget og Proxenos' navn; den Proxenos som var blevet dræbt sammen med Klearchos. Han var nemlig Xenophons gæsteven. Den del, der skulle gå til Artemis i Ephesos, efterlod han hos Megabyzos, tempeltjeneren i Artemistemplet, dengang Xenophon sammen med Agesilaos⁸ var på vej tilbage fra Asien til Boiotien, fordi han regnede med, at

⁶ *Mysos* er både mandens navn og det græske ord for 'myser' (altså en person fra Mysien i det nordvestlige Lilleasien, omtrent det nuv. Anatolien).

⁷ Cf. 5.1.13-14.

⁸ Om Agesilaos, cf. også Xenophons skrift om denne og *Hellenika*.

det ville blive en farlig tur. Han pålagde ham at betale ham pengene tilbage, hvis han slap uskadt igennem, men hvis der skete ham noget, skulle Megabyzos få lavet en votivgave til Artemis, som efter hans mening ville stille gudinden tilfreds. Da Xenophon senere var i eksil⁹ og allerede havde bosat sig i Skillus med spartanernes støtte, kom Megabyzos til Olympia som tilskuer til de olympiske lege, og her betalte han Xenophon de betroede penge tilbage. For dem købte han et landområde til gudinden, som blev udpeget af guden. Det var tilfældigvis sådan, at Selinus-floden flød gennem dette landområde, ligesom der i Ephesos er en flod ved navn Selinus, der flyder forbi Artemistemplet, og i begge floder er der fisk og muslinger. På ejendommen i Skillus er der også gode jagtmuligheder med alle de vilde dyr, man kan ønske sig.

De penge, der var sat af til religiøse formål, brugte Xenophon også til at bygge et alter og et tempel, og efter den tid tog han altid en tiendedel af jordens afgrøder fra og forrettede et brændoffer til gudinden. Alle byens borgere og naboerne i området plejede at deltage i festen, og gudinden opvartede deltagerne, der boede i telte, med bygmel, brød, vin, lækkerier, en del af det offer, der blev taget fra den hellige hjord, og af de dyr, der blev fanget under jagten. Både Xenophons og de andre borgeres sønner gik nemlig på jagt for at skaffe bytte til festen, og alle, der havde lyst, kunne deltage. En del bytte blev fanget på selve det indviede område, men også en del på Pholoe, både svin og forskellige hjorte. Området ligger på vejen fra Sparta til Olympia omkring tre en halv kilometer fra Zeushelligdommen i Olympia. På det indviede område er der både eng og tæt bevoksede bakker, hvor der er rigeligt med foder til svin, geder, okser og heste, og derfor kan også festdeltagernes trækdyr få et rigtigt festmåltid. Rundt omkring templet ligger en lund med frugtplantager, hvor man året rundt kan få moden frugt. Templet selv er bygget som en efterligning af det store i Ephesos, men i mindre målestok, og gudebilledet er godt nok af kyprestræ, men ligner guldstatuen¹⁰ i Ephesos. Ved templet står en stele med følgende indskrift:

DETTE STED ER VIET TIL ARTEMIS. DEN, DER EJER
DET OG HØSTER DETS AFGRØDER, SKAL OFRE EN
TIENDEDEL HVERT ÅR. MED DET RESTERENDE SKAL
HAN VEDLIGEHALDE TEMPLET. DEN, DER IKKE
OVERHOLDER DETTE, STÅR TIL ANSVAR FOR GUDINDEN.

V.4 Fra Kerasus transporterede man dem, der rejste til vands, videre på samme måde, mens de andre fortsatte til lands. Da de nåede til mossynoikernes grænse, sendte de Timesitheos fra Trapezus, der var mossynoikernes gæsteven, til dem for at spørge, om de skulle betragte mossynoikerne som deres venner eller fjender på deres march igennem landet. Mossynoikerne satte deres lid til områdets fæstninger og svarede, at de ikke ville lade grækerne gå igennem. Timesitheos fortalte da grækerne, at disse mossynoiker lå i strid med deres naboer, der også var mossynoiker, og det blev besluttet at invitere de andre til møde og spørge, om de havde lyst til at slutte en pagt. Timesitheos blev sendt ud og vendte tilbage med deres ledere, hvorefter mossynoikernes ledere og de græske strateger trådte sammen. Her sagde Xenophon med Timesitheos som tolk:

⁹ Læsning og forståelse af dette sted er som bekendt meget omstridt. En passende diskussion vil være at finde i den endelige udgave.

¹⁰ Egentlig også en træstatue, men beklædt med guld, cf. Lendle, p. 320.

“Mossynoiker! Vores ønske er at slippe uskadt tilbage til Grækenland til fods, da vi ikke har skibe, men det bliver vi forhindret i af dette folk, som vi hører, at I ligger i strid med. Så hvis I ønsker det, har I nu chancen for at få os som allierede og straffe dem, for hvad uret I end har lidt fra deres side, og for fremtiden vil I være deres herskere. Og før I afviser vores tilbud, så overvej lige, om I nogensinde igen får mulighed for at skaffe en så magtfuld allieret.”

Hertil svarede mossynoikernes leder, at de var interesserede og gerne ville slutte en pagt.

“Udmærket!” sagde Xenophon, “Men fortæl nu, hvad I gerne vil bruge os til, hvis vi bliver allierede, og hvordan I kan hjælpe os med vores march gennem landet.”

Hertil svarede mossynoikerne:

“Vi kan foretage et indfald mod vor fælles fjendes land fra vores grænse, og vi kan sende både skibe og mænd hertil, der vil slås sammen med jer og vise jer vej.”

På disse betingelser udvekslede de troskabsløfter og skiltes derefter. Næste dag vendte mossynoikerne tilbage med 300 “skibe”, hver enkelt lavet af én træstamme, med tre mand i hver. De to stod ud og stillede sig i orden, mens én blev tilbage ombord. De, der var blevet i bådene, sejlede herefter bort, men de, der var steget ud, stillede sig op på følgende måde: de stod i rækker af omtrent 100 mand lige overfor hinanden, næsten som kordansere. Alle havde skjolde af hvid oksehud, der endnu var fuld af hår, og med form som et vedbendblad. I højre hånd havde de et kastespyd på lidt over to en halv meter med en spids i toppen og en rund kugle skåret af samme træ som selve spydet i bunden. De var ikklædt korte trøjer, der ikke engang nåede ned over knæene, og som var omtrent ligeså tykke som hørsække. På hovedet havde de hjelme af læder af samme type som den paphlagoniske med en hårbusk på midten, så den mindede meget om en tiara. Iøvrigt havde de stridsøkser af jern.

Da opstillingen var klar, førte en af dem an, og alle de andre begyndte at synge og marchere efter i takt. På denne måde marcherede de tværs gennem den græske hoplitorden i retning mod fjenden for at angribe den fæstning, der forekom dem lettest at indtage. Dette var en bebyggelse, der lå foran den by, de kaldte hovedbyen, og her var det højeste punkt i mossynoikernes land. Fjendskabet var opstået på grund af denne fæstning. De, der besidder den, anses nemlig for ledere over samtlige mossynoiker, men grækernes allierede hævdede, at deres fjender uretmæssigt havde indtaget et fælleseje og derfor nu havde alle fordele. Der var også nogle grækere, der fulgte med deres nye allierede, ikke efter ordre fra strategerne, men tilskyndet af ønsket om krigsbytte.

Mens de gik frem, gjorde fjenden ingenting, men da de var kommet tæt på fæstningen, styrtede fjenden ud og slog dem på flugt. De dræbte mange af barbarerne og af de grækere, der var fulgt med, og stoppede først forfølgelsen, da de så grækerne komme til undsætning. Så drejede de om og vendte tilbage. Ligenes hoveder huggede de af og fremviste for grækerne og deres egne fjender, mens de dansede og sang til en eller anden underlig melodi.

Grækerne ærgrede sig frygteligt over at have styrket fjendens selvtillid, og over at de grækere, der var gået ud sammen med deres allierede, også havde taget flugten, selvom de havde været temmelig mange; det var ikke sket før på hele felttoget. Xenophon kaldte grækerne sammen og sagde:

“Soldater! Tab ikke modet på grund af det, der er sket. I må nemlig vide, at det gavner os i ligeså høj grad, som det skader. For det første ved I nu, at de, der

skal vise os vej, faktisk er fjender af dem, som vi er tvunget til at slås med. For det andet har de grækere, der så stort på vore formationer og mente sig i stand til at klare samme forhindringer med barbarerne, som de havde klaret med os, fået en ordentlig lærestreg. I fremtiden vil de næppe forlade vor formation. Men nu må I sørge for at vise selv jeres venner blandt barbarerne, at I er stærkere end dem, og klart demonstrere for fjenden, at de nu vil komme til at kæmpe mod mænd af en helt anden støbning end tidligere, hvor deres modstandere ikke var kampklare.”

Grækerne ventede hele denne dag, men på den følgende ofrede de, og da de fik gunstige varsler, spiste de morgenmad. Derpå opstillede de locherne i kolonner med barbarerne på venstre fløj i samme orden og marcherede afsted med bueskytterne mellem kolonnerne lidt bagved hoplitternes forreste geled.¹¹ Fjenden havde nemlig nogle letbevæbnede mænd, der blev ved med at løbe ned og kaste med sten, men dem slog bueskytterne og peltasterne så tilbage, mens hæren marcherede frem. De vendte sig først mod den fæstning, hvor barbarerne og deres ledsagere var blevet slået på flugt dagen før, da det var her, fjenden havde stillet sig i slagorden. De tog kampen op med peltasterne, men så snart hoplitterne nærmede sig, flygtede de. Peltasterne satte straks i forfølgelse op mod byen, mens hoplitterne fulgte efter i formation, og nåede op til bebyggelserne nærved hovedbyen. Her stillede alle fjenderne sig nu tæt sammen og tog kampen op med kastespyd og nogle andre, meget kraftige spyd, så store at én mand dårligt nok kunne bære dem. Med disse forsøgte de at forsvare sig i nærkamp, men da grækerne ikke veg, og tværtimod gik lige løs på dem, tog barbarerne flugten, og de forlod alle fæstningen.

Deres konge opholdt sig i et trætårn bygget på et højdedrag, og under sit ophold der holder han vagt, og folket sørger i fælleskab for hans underhold.¹² Han nægtede nu at forlade det, og det samme gjorde de, der opholdt sig i den tidligere indtagede fæstning. Grækerne lod dem derfor brænde op på stedet sammen med deres tårne. Derpå plyndrede de fæstningerne og fandt store lagre af brød, der, ifølge mossynoikerne, var lavet af forrige års høst. Dette års høst var lagt til side og sad endnu på stråene, det meste som spelt. I krukker fandt de også nedsaltet delfinkød, og i beholdere fandt de delfinspæk, som mossynoikerne brugte, ligesom grækerne bruger olivenolie. I de øvre forråds-kamre lå en masse brede nødder,¹³ hvis overflade var helt uden skud, og dette var deres vigtigste føde, idet de kogte dem og bagte brød af dem. Man fandt også en vin, der i ublandet tilstand virkede meget skarp på grund af dens surhed; men hvis man blandede den, blev den sød og velduftende.

Her spiste grækerne morgenmad og marcherede derpå videre, efter at de havde overladt fæstningen til deres allierede. På marchen passerede de en del andre fæstninger, der stod på fjendens side, og hvor de let kunne indtages, blev de enten opgivet eller også skiftede indbyggerne frivilligt side. Dette gjaldt de fleste af fæstningerne. Byerne lå med mellemrum på omkring 14 kilometer fra hinanden, nogle mere, nogle mindre, men eftersom området er så fuldt af højdedrag og dale, kan det høres i en by, hvis der råbes fra en anden.

¹¹ Flere tekstudgivere og oversættere vælger på dette sted en anden læsemåde, hvorved bueskytterne placeres lidt foran hoplitterne, ikke bagved.

¹² Diodorus Siculus 14.30.6-7 fortæller, at mossynoikernes konge opholder sig i det nævnte trætårn (*mossyn*) hele sit liv.

¹³ Dvs. kastanjer.

Da grækerne var marcheret gennem landet, nåede de til deres allierede blandt mossynoikerne, hvor man fremviste de riges børn. De var blevet fedet op med kogte nødder, havde en blød og meget bleg hud, var næsten ligeså tykke, som de var høje, og både for og bag havde de nogle mangefarvede blomstertatoveringer. Dette folk kunne også godt tænke sig at have samleje i fuld offentlighed med de hetærer, som grækerne førte med sig, da den slags er skik blandt dem. Både mænd og kvinder var blege i huden.

Senere, efter ekspeditionen, fremhævede soldaterne dette folk som det mest barbariske af dem, de mødte på marchen, og det, der stod allerfjernest fra græske skikke. Når de var i forsamlinger, gjorde de nemlig, hvad andre ville gøre alene; men når de var alene, gjorde de, hvad andre ville gøre i selskab med andre mennesker. F.eks. havde de for vane at tale med sig selv og le for sig selv, og kunne stoppe op og danse, ligegyldig hvor de befandt sig, præcis som ville de vise sig.

V.5 I dette område var der altså både allierede og fjender, og grækerne brugte otte dagsrejser på at marchere igennem. Her nåede de til chalybernes land, et lille folkeslag, der stod under mossynoikerne; de fleste af dem levede af minedrift. Herfra rejste de videre til tibarenernes land, der var meget fladt, og de fæstninger, der lå ved havet var ikke så godt beskyttet. Strategerne ville gerne angribe dem for at gøre noget for hæren. Derfor tog de ikke imod de gæstegaver, der kom fra tibarenerne, men bad budbringerne om at vente, mens de diskuterede sagen, hvorefter de ofrede. Efter gentagne ofre var samtlige spåpræster imidlertid enige om, at guderne på ingen måde tillod dem at føre krig. Så accepterede grækerne gæstegaverne, og efter to dages march gennem landet, som de betragtede som allieret område, nåede de til den græske by Kotyora, som lå i tibarenernes land og var grundlagt som koloni af Sinope.

[Indtil nu var hæren kommet frem til fods. Tilbageturen fra slaget ved Babylon, indtil de nåede til Kotyora, var på 122 dagsrejser, 620 parasanger, 18600 stadier; dette over en periode på otte måneder.] Her blev de 45 dage. Det første, de gjorde, var at ofre til guderne, og dernæst foranstaltede de forskellige optog, hvert græske folk efter sin skik; og de afholdt også sportskonkurrencer. Forsyninger tog de selv, dels fra Paphlagonien, dels fra kotyoritternes bebyggelser, da disse ikke ville stille noget marked til rådighed og helle ikke lade de syge komme ind bag murværnene.

I mellemtiden ankom nogle udsendinge fra Sinope, der frygtede for kotyoreernes skæbne - byen var nemlig deres koloni, og kotyoritterne betalte afgift til dem - og de havde hørt, at området blev plyndret. Udsendingene trådte nu ind i lejren og holdt følgende tale. Hekatonymos, der gik for at være en rigtigt dygtig taler, førte ordet:

“Soldater! Vi er udsendt af Sinope for at ønske jer tillykke med jeres sejr, grækere over barbarer. Desuden ønsker vi at deltage i jeres glæde over, at I nu står her, frelst fra mange, frygtelige vanskeligheder, efter hvad vi har hørt. Vi er jo selv grækere og mener derfor, at I, der ligeledes er grækere, bør behandle os rimeligt, ikke urimeligt. Det er ikke os, der har skabt problemer ved at gøre jer uret. Men Kotyora her er grundlagt af os, og området har de fået af os, mens vi selv havde taget det fra barbarerne. Af samme grund betaler de, ligesom Kerasunt og Trapezunt, en fastsat afgift til os. Hvad skade, I gør dem, anser sinopeerne derfor for gjort mod deres egen by. Nu hører vi så, at nogle af jer er trængt ind i byen med magt og har slået sig ned i husene, og at I ligeledes med magt tager alt,

hvad I har brug for fra deres bebyggelser uden nogen som helst form for aftale. Dette finder vi urimeligt, og hvis I bliver ved, ser vi os nødsaget til at skabe alliancer med Korylas, paphlagonerne og enhver anden, der vil.”

Derpå rejste Xenophon sig og svarede på vegne af soldaterne:

“Sinopeere! Vi er blot tilfredse med at stå her frelst, med vore våben i behold. Det var jo umuligt både at slæbe penge og ejendom med og samtidig kæmpe mod fjenden. Men da vi nåede ud til de græske byer, begyndte vi i Trapezunt at købe vore forsyninger - de stillede nemlig et marked til rådighed. De behandlede os med respekt og gav os gæstegaver, og til gengæld behandlede vi også dem med respekt. Derfor gjorde vi intet mod de barbarer, der var Trapezunts allierede, men deres fjender gjorde vi til gengæld al den skade, vi overhovedet kunne, hver gang vi blev bedt om at føre krig mod dem. Prøv selv at spørge dem, hvilken type mænd vi er! Lige her ved siden af står der jo nogle vejvisere, som de gav os med på grund af vort venskab.

Men når vi så kommer til et sted, hvor vi ikke har adgang til et marked, hvadenten det tilhører barbarer eller grækere, så er vi tvunget til selv at tage forsyninger; vi gør det ikke af ond vilje. Karducherne, taocherne og chaldæerne adlyder ikke storkongen og er meget ubehagelige modstandere, men alligevel blev de vores fjender. Vi var nemlig tvunget til selv at tage forsyninger, da de ikke ville stille et marked til rådighed. Men makronerne, der også er et barbarisk folk, anså vi for venner og tog intet fra dem med magt, da de efter evne stillede et marked til rådighed for os.

Hvad nu angår kotyoriterne, som I hævder står under jer, så er de selv skyld i det, hvis vi har taget noget fra dem. I stedet for at behandle os venligt, lukkede de portene og lod os ikke komme ind og lod heller ikke et marked opstille udenfor byen. Ifølge dem var det den guvernør, som I har indsat i byen, der var ansvarlig.¹⁴

Så anklager du os for med magt at være trængt ind i byen og have slået os ned, men det eneste, vi ønskede, var at få vores syge ind i nogle huse. Da de så ikke ville åbne portene, gik vi ind i byen på et sted, hvor terrænet selv muliggjorde det, uden at ødelægge noget som helst. Vore syge befinder sig nu i nogle huse derinde og betaler selv for det, og portene har vi sat vagt ved, for at vore syges skæbne ikke skal ligge i hænderne på jeres guvernør, men vi selv kan hente dem ud, når vi vil. Resten af hæren har, som I selv kan se, slået lejr i god ro og orden under åben himmel, fuldt beredt på at gengælde eventuelle tjenester og værne sig imod uret.

Hvad angår din trussel om, at I kunne finde på at skabe alliancer med Korylas og paphlagonerne mod os, så vil vi bekæmpe begge, hvis det skulle blive nødvendigt; vi har allerede ført krig mod styrker mange gange større end jeres. Men der er selvfølgelig også den mulighed, at vi forsøger at skabe en alliance med paphlagonernes konge ved at hjælpe ham med at få, hvad han ønsker. Vi hører nemlig, at han er meget interesseret i jeres by og jeres fæstninger langs kysten.”

Da Xenophon sluttede, var det tydeligt, at de øvrige udsendinge var vrede på Hekatonymos for det, han havde sagt, og en af dem trådte frem og sagde, at de skam ikke var kommet for at starte en krig, men for at demonstrere deres venskab. “Hvis blot I kommer til Sinope,” fortsatte han, “vil vi modtage jer med

¹⁴ Overalt i teksten er ‘guvernør’ betegnelsen for en embedsmand udsendt af spartanerne. Det græske ord er *harmostês*.

gæstegaver, men nu vil vi bede folkene her om at give jer så meget, de kan undvære. Vi kan nemlig udmærket se, at alt, hvad I siger, er rigtigt.”

Derpå sendte kotyroritterne dem gæstegaver, og de græske strateger holdt et middagsselskab for udsendingene fra Sinope. I løbet af det konverserede de ganske behageligt, og de fleste samtaler drejede sig om, hvordan de kunne hjælpe hinanden på den videre rejse.

V.6 Det var enden på den dag. På den følgende samlede strategerne soldaterne, og de besluttede at invitere sinopeerne for at få råd om resten af rejsen. Hvad enten den skulle foregå til fods eller til søs, var der nemlig god brug for Sinope, da de havde godt kendskab til Paphlagonien og var de eneste, der kunne stille tilstrækkeligt med skibe til rådighed for hæren. De inviterede altså udsendingene med til mødet, hvor de bad dem om råd, og fortalte dem, at de først og fremmest satte deres lid til deres fælles græske ophav. Af denne grund - sagde de - var det rimeligt, at Sinope var dem venligt stemt og rådede dem, så godt de kunne.

Derpå rejste Hekatonymos sig og forsøgte som det første at forklare sig med hensyn til, hvad han tidligere havde sagt om en alliance med paphlagonernes konge. Han havde jo ikke ment, at de havde planer om at føre krig mod den græske hær, men at de ville vælge grækerne som allierede, *selvom* barbarerne var en mulighed. Da de så bad ham råde dem, indledte han med en bøn og sagde:

“Lad det blive mig til stor gavn, om jeg råder, som jeg finder bedst! Gør jeg ikke det, lad det da gå mig modsat! Hvad vi har her, forekommer mig nemlig at være et eksempel på det, man kalder et ‘helligt råd’. For hvis det nu viser sig, at jeg giver et godt råd, vil jeg høste ros fra mange, men er mit råd dårligt, vil der være ligeså mange, der forbander mig.

Nuvel! Jeg er udmærket klar over, at det vil give os meget mere besvær, hvis I vælger at fortsætte til søs, da vi jo så må skaffe skibene. Hvis I derimod går over land, er det jer selv, der må kæmpe. Ikke desto mindre vil jeg fortælle jer, hvad jeg ved, eftersom jeg kender både paphlagonernes land og dets ressourcer. Det er et meget varieret område med de skønneste sletter og de højeste bjerge. Først og fremmest ved jeg, hvor I må falde ind i landet. Den eneste mulige vej går mellem høje bjergtinder, og dersom man besætter dem, vil man kunne holde dem med meget få mænd. Har man først dem, vil ikke alverdens mænd kunne slippe igennem dér. Jeg kan selv vise jer dem, hvis I vil give mig nogle soldater med.

For det andet ved jeg, at der er sletteland og et rytteri, som selv barbarerne mener er bedre end alt, hvad storkongen ejer af rytteri. For ikke så længe siden sendte kongen bud efter dem, men de kom ikke, da deres leder er for stolt. Hvis nu I kan indtage bjergene i al hemmelighed, eller skynder jer at komme først dertil og får magten over sletten ved stadige kampe mod deres rytteri og mod mere end 120.000 infanterister, vil I nå til floderne. Den første er Thermodon, 100 meter bred og efter min overbevisning særdeles vanskelig at passere - særligt når der er mange fjender både foran og bagved jer. Den næste er Iris, der ligeledes er 100 meter bred. Den tredje flod, Halys, der er i hvert fald 350 meter bred, er umulig at krydse uden skibe, og hvor ville I få dem fra? Skulle I alligevel komme over Halys, vil I komme til Parthenios, der er ligeså svær at krydse. Nej, efter min mening er denne rute ikke blot vanskelig, men umulig. Sejler I derimod, kan I komme herfra til Sinope, og derfra videre til Herakleia. Fra Herakleia, hvor der ligger mange skibe, er der så mulighed for at forsætte både til lands og til vands.”

Da han havde talt færdigt, var der en del, der mistænkte ham for at forsøge at hjælpe Korylas, der var hans gæstevæn. Andre mente, at han gjorde det for at få gaver for sit råd, og der var også dem, der mente, at han forsøgte at tale grækerne fra at rejse til fods, da det så ville gå ud over sinopeernes land. Grækerne holdt nu en afstemning og besluttede at foretage rejsen til søs, hvorefter Xenophon sagde:

“Sinopeere! Soldaterne har valgt den rute, som I råder til, og situationen er som følger: vi er villige til at sejle, hvis der bliver stillet så mange skibe til rådighed, at ikke så meget som én mand bliver ladet tilbage. Hvis ikke alle kan komme med, sejler vi ingen steder. Vi er nemlig udmærket klar over, at vi kan gå i sikkerhed og få forsyninger, så længe vor styrke er intakt. Skulle vi derimod et eller andet sted støde på fjenden, når vi ikke har så stor en styrke, er det jo soleklart, at vi vil ende som slaver.”

Da udsendingene havde hørt dette, bad de grækerne om at sende *deres* udsendinge til Sinope. Man udpegede så Kallimachos fra Arkadien, Ariston fra Athen og Samolas fra Achaia, der tog afsted.

På det tidspunkt slog det Xenophon, at det ville være en god idé at føje land og ressourcer til Grækenland ved at grundlægge en by: der var jo ingen mangel på græske hoplitter, peltaster, bueskytter, slyngekastere og ryttere, som efterhånden var blevet rigtig dygtige på grund af den megen øvelse, og det ville have kostet en formue at få en så stor styrke bragt til Sortehavet, hvor de netop befandt sig. Han mente også, at det ville blive en stor by, når han lagde deres eget antal sammen med antallet af dem, der boede spredt på Sortehavskysten. Før han sagde noget til soldaterne, tog han dog selv varsler og bad Silanos fra Ambrakia, der havde været Kyros' spåpræst, om at deltage. Silanos frygtede imidlertid, at planen kunne blive til virkelighed. Han så for sig, at hæren blev i området, og fortalte derfor soldaterne, at Xenophon havde planer om at lade hæren blive på stedet og grundlægge en by, for derved at skaffe sig magt og anseelse. Silanos selv ville nemlig så hurtigt som muligt til Grækenland, fordi det var lykkedes ham at bjærge de 3000 dareiker, Kyros gav ham, da han havde spået rigtigt med hensyn til de ti dage.¹⁵

Da soldaterne hørte Silanos' historie, var der nogle få, der mente, det var bedst at blive der, men langt de fleste var uenige. Timasion fra Dardanos og Thorax fra Boiotien gjorde nogle købmænd fra Herakleia og Sinope, der opholdt sig på stedet, opmærksomme på, at hvis ikke de skaffede hæren sold til forsyninger på rejsen, var der fare for, at Sortehavet ville få en ny stormagt. “Det er nemlig Xenophons ønske,” fortsatte de, “og han bliver ved med at opfordre os til, så snart skibene kommer, at lade det komme som et lyn fra en klar himmel: ‘Soldater!’ skal vi sige, ‘vi ser nu, at I hverken kan få forsyninger til hjemturen eller gøre noget som helst godt for dem derhjemme, selv ikke når I er kommet tilbage. I skulle tage og udvælge jer noget land i det beboede område ved Sortehavets kyst, lige meget hvor, og besætte det - og så kunne man rejse hjem eller blive efter forgodtbefindende. I vil jo også have skibe, så I kan foretage overraskelsesangreb, hvor I end ønsker det.’”

Da købmændene havde hørt dette, fortalte de det videre i byerne. Timasion fra Dardanos sendte både Eurymachos fra Dardanos og Thorax fra Boiotien med dem for at fortælle den samme historie.

Da sinopeerne og herakleoterne havde hørt dette, sendte de bud til Timasion og lovede at betale ham, hvis han ville gå forrest i en kampagne for at få

¹⁵ Cf. 1.7.18.

grækerne til at sejle bort. Timasion glædede sig over, hvad han hørte, og da soldaterne var forsamlet, sagde han:

“Vi bør ikke så meget som overveje at blive her, soldater! Vi må ikke sætte noget som helst højere end Grækenland! Men nu hører jeg, at der er nogle, der foretager ofringer netop med henblik på det, uden at fortælle jer det. Jeg kan til gengæld love at betale jer en kyzikener hver om måneden i sold, begyndende fra den første - hvis I sejler bort.¹⁶ Jeg vil føre jer til Troas, selvom jeg egentlig er i eksil, og min by vil tage sig godt af jer; for de vil gladeligt tage mig tilbage. Og jeg vil personligt føre jer steder hen, hvor I kan skaffe jer stor rigdom. Jeg har nemlig et godt kendskab til både Aiolis, Phrygien, Troas og hele Pharnabazos’ satrapi, dels fordi jeg selv er derfra, dels fordi jeg har deltaget i felttog dér med Klearchos og Derkyllidas.”

Straks herefter rejste Thorax sig. Han havde altid rivaliseret med Xenophon om posten som strateg¹⁷ og sagde nu, at hvis de forlod Sortehavet, ville de i Chersonesos kunne få et dejligt og rigt land, hvor alle de, der havde lyst, kunne bosætte sig, og de andre kunne så rejse hjem. Det ville da være latterligt at lede efter et sted i barbarernes land, når der var så meget frugtbart land i Grækenland. “Og jeg lover jer, ligesom Timasion har gjort, at I nok skal få sold, indtil I rent faktisk er der.”

Dette turde han sige, fordi han vidste, hvad herakleoterne og sinopeerne havde lovet Timasion, hvis grækerne sejlede bort.

Under alt dette forholdt Xenophon sig tavs. Så rejste Philesios og Lykon fra Achaia sig og sagde, at det var helt urimeligt, at Xenophon på egen hånd arbejdede på at overtale folk til at blive, og at han tog varsler med henblik på det, men intet ville sige herom i fuld offentlighed. Tvunget af situationen rejste Xenophon sig derfor og sagde:

“Soldater! Som I kan se, ofrer jeg, så meget jeg overhovedet kan, både på jeres og mine egne vegne, for at min tale, tanke og handling kan udrette det, der vil være allerbedst for både jer og mig. Nu har jeg så ofret for at se, om det var bedst at begynde på at fortælle jer om min idé og forhandle herom, eller jeg helt skulle lade sagen ligge. Spåpræsten Silanos fortalte mig, at varslerne i det store og hele var gunstige.¹⁸ Han vidste jo, at også jeg har en del erfaring i at tyde varsler, da jeg jo altid deltager ved ofringerne. Han sagde dog også, at varslerne tydede på, at der lagt planer om et anslag mod min person; det vidste han naturligvis god besked med, da han selv havde planer om at bagtale mig overfor jer. Han spredte nemlig det rygte, at jeg allerede havde besluttet mig for at gennemføre min forehavende, selvom I endnu ikke var gået med til det. Men jeg for mit vedkommende - hvis jeg så, at I led nogen mangler, ville jeg havde undersøgt, hvordan I kunne få indtaget en by. Herefter kunne de, der ønskede det, sejle bort med det samme, mens de, der ville vente, kunne sikre sig tilstrækkelige midler til at gøre noget godt for deres familier. Nu ser jeg imidlertid, at herakleoterne og sinopeerne sender jer skibe, så I kan sejle bort, og at der er nogle mænd, der lover jer sold fra den første. Det synes jeg lyder fantastisk godt: at vi fuldkommen

¹⁶ En kyzikener er en guldmønt fra Kyzikos svarende til en værdi af ca. 28 drachmer.

¹⁷ De fleste oversættere lader denne rivalisering dreje sig om overkommandoen over hele hæren, men den har Xenophon ikke på dette tidspunkt. Det er mere sandsynligt, at Thorax, der er fra Boiotien, havde regnet med at arve posten efter Proxenos, og er utilfreds med at Xenophon faktisk blev valgt (3.1.45-47).

¹⁸ Cf. dog oversættelsesforskkel (Warner).

sikkert kan komme hen, hvor vi har lyst, og endda få sold for at blive bragt i sikkerhed. Derfor vil jeg glemme alt om min plan, og det samme beder jeg alle dem om, der kom til mig og sagde, at det var en god plan.

Som jeg ser det, er jeres situation nemlig som følger: så længe I er mange samlet på ét sted ligesom nu, tror jeg, I vil blive respekteret og være sikret forsyninger, da det jo er sejrherrens ret at tage taberens ejendom. Men hvis I bliver spredt, så styrken bliver delt i flere små enheder, vil I ikke kunne skaffe mad, og vores rejse bort vil ikke blive helt let.

Jeg er altså helt enig med jer: vi bør rejse hjem til Grækenland, og hvis nogen vil blive tilbage eller bliver grebet i at desertere, før hele hæren er i sikkerhed, skal han dømmes som forbryder. Alle der er enige, ræk hånden op!" Alle rakte hånden op.

Silanos råbte imidlertid op og prøvede at sige, at det da kun var rimeligt, at man måtte rejse bort, hvis man nu ville. Det fandt soldaterne sig dog ikke i, og de truede med at straffe ham, hvis de greb ham i at desertere.

Da herakleoterne fandt ud af, at hæren havde besluttet at sejle bort, og at Xenophon selv havde sat forslaget til afstemning, sendte de skibene, men hvad angik den sold, som de havde lovet Timasion og Thorax, holdt de ikke deres ord. De to blev nu slået helt ud, og da det var dem, der havde lovet hæren sold, var de bange for dens reaktion. De sammenkaldte derfor de andre strateger, der havde haft kendskab til deres tidligere handlinger - dvs. dem allesammen, undtagen Neon fra Asine, der var Cheirisophos' næstkommanderende, og han var endnu ikke vendt tilbage - og gik hen til Xenophon. Her sagde de, at de fortrød, hvad de havde gjort. Nu, da man havde skibe, var det efter deres mening bedst at sejle til Phasis og besætte phasianernes land. På denne tid var det et sønnesøn af Aietes, der var konge dér.

Så fremsatte Timasion fra Dardanos den idé, at de ikke skulle kalde hæren sammen, men hver især prøve at overbevise deres egne lochager, hvorefter de skiltes og gjorde dette.

V.7 Soldaterne fandt altså ud af, hvad der foregik, og Neon påstod, at Xenophon havde fået overtalt de andre strateger og gik med planer om at narre soldaterne til at tage tilbage til Phasis. Soldaterne gav ondt af sig, da de hørte det; de holdt spredte møder rundt omkring, og der var al mulig grund til at frygte, at de ville gøre noget lignende det, de havde gjort ved kolchernes herolder og torveinspektører: de var nemlig blevet stenet, med undtagelse af de få, der var flygtet ud i vandet.

Da Xenophon mærkede, hvad der var på færde, fandt han det bedst hurtigst muligt at sammenkalde til en hærforsamling i stedet for at lade soldaterne holde møder på eget initiativ. Han beordrede så herolden til at kalde til forsamling, og da soldaterne hørte herolden, stimlede de ivrigt sammen. Xenophon gav sig nu ikke til at anklage strategerne for at være kommet til ham med sagen, men sagde følgende:

"Soldater! Jeg hører, at man bagtaler mig og siger, at jeg skal have tænkt mig at narre jer og føre jer til Phasis. Ja, men så hør dog for guds skyld på mig! Hvis det så viser sig, at jeg er skyldig, skal jeg ikke slippe herfra, førend jeg har fået min straf. Hvis I derimod finder mine bagtalere skyldige, så må I behandle dem, som de fortjener.

I ved for pokker da godt, hvor solen står op, og hvor den går ned! Og I ved, at hvis man vil til Grækenland, så skal man sejle mod vest, mens hvis man vil

over til barbarerne, ja, så skal man sejle mod øst. Sig mig, er den mand født, der kan bilde jer ind, at solen går ned, der hvor den står op, og op, der hvor den går ned? I ved for pokker da i hvert fald også, at nordenvinden bærer ud af Sortehavet imod Grækenland, og søndenvinden derimod længere ind, hen imod Phasis! Man siger jo også, at når der blæser en nordenvind, er der god bøl til Grækenland. Kunne man så på nogen måde narre jer ombord, når der blæser en søndenvind?

Eller skulle jeg så forsøge at indskibe jer, når det er vindstille? Jamen, jeg kan jo kun sejle på ét skib - I derimod vil være på mere end 100. Hvordan skulle jeg så kunne tvinge eller narre jer til at sejle sammen med mig, hvis I ikke vil? Nu siger vi så, at I faktisk er blevet narret og forhekset af mig til at sejle til Phasis: så går I selvfølgelig i land. Og så vil I nok være temmelig klare over, at I ikke er i Grækenland! Og der vil jeg så stå ene mand og have bedraget jer; I, derimod, de bedragne, vil være næsten 10.000 - og bevæbnede. Hvordan kunne man egentlig være mere sikker på at blive straffet, end hvis man lagde sådanne planer for vores fælles fremtid?

Men det er altså de historier, der går om mig, historier fortalt af tåbelige mænd, der er misundelige på mig, fordi jeg nyder jeres respekt. Men de har såmænd slet ingen grund til at være misundelige på mig: har jeg nogensinde forhindret nogen af jer i at tale, hvis han havde noget fornuftigt at sige? Eller i at slås for jer og sig selv? Eller i at sidde og våge, fordi han bekymrede sig om jeres sikkerhed? Hvordan er det fat, har jeg nogensinde stået i vejen for nogen, når I vælger ledere? Jeg træder gerne til side, værdsag, lad ham lede - men lad ham i det mindste bevise, at han kan være jer til gavn!

Nu synes jeg egentlig, jeg har fået sagt, hvad jeg havde på hjerte i denne sag: hvis nogen af jer føler sig narret i denne sag, eller mener, at nogen har bedraget ham, så må han endelig stå frem og oplyse os om det.

Og når I synes, I har hørt nok på det, så lad være med at gå jeres vej, førend I har hørt om de tendenser, jeg kan se i vores hær. Hvis de udvikler sig og bliver til det, de truer med, så er det på høje tid at vi får diskuteret vores situation, så vi ikke overfor guder og mennesker, både venner og fjender, skal fremtræde som en komplet ussel og æreløs hob."

Da soldaterne havde hørt det, undrede de sig over meningen og bad ham fortsætte. Xenophon tog tråden op igen:

"Jeg formoder, at I kender til de fæstninger oppe i bjergene, der tilhørte de barbarer, som kerasuntierne stod på god fod med. Nogle af de folk plejede at komme herved og sælge os offerdyr og hvad de ellers havde, og såvidt jeg husker tog nogle af jer også hen til den nærmeste fæstning og kom tilbage med jeres indkøb. Klearetos, en af lochagerne, fandt ud af, at denne fæstning var lille og ubevogtet, fordi dens indbyggere troede, at vi var deres venner. Han angreb den derfor om natten i den hensigt at plyndre den fuldstændigt, og uden at sige et ord til nogen af os om det. Hvis han kunne erobre landsbyen, var det hans plan ikke at vende tilbage til hæren, men at gå ombord på et skib, som hans kammerater sejlede op langs kysten, og læsse hvad de måtte få af bytte ombord. Han ville så sejle sin vej ud af Sortehavet. Det var en klar aftale mellem ham og hans kammerater på skibet, ved jeg nu.

Klearetos sammenkaldte altså alle dem, han havde overtalt, og førte dem mod landsbyen. Solopgangen overraskede ham undervejs, og de lokale nåede at samle sig på nogle stærke positioner, hvorfra de beskød dem, og det kom også til nærkamp. De dræbte Klearetos og mange andre, men nogle af dem undslap

tilbage til Kerasunt. Dette foregik på den dag, hvor vi begyndte på marchen hertil, og der var stadig nogle skibe tilbage i Kerasunt med dem ombord, der skulle sejle; de var endnu ikke kommet afsted.

Ifølge kerasuntierne kom der dernæst tre ældre herrer sendt af folkene i landsbyen og bad om at få foretræde for vores hærforsamling. Da de så ikke traf os, sagde de til kerasuntierne, at de undrede sig over hvad der havde fået os til sådan at angribe dem. De blev derfor glade, da kerasuntierne så fortalte dem, at det ikke var foregået efter fælles beslutning, og de ville sejle herhen, så de kunne fortælle os, hvad der var sket, og give os lov til at hente og begrave de dræbte, hvis nogen skulle ønske det.

Nu var der tilfældigvis også nogle af de undslupne grækere i Kerasunt endnu, og da det gik op for dem, hvor barbarerne var på vej hen, så havde de ikke bare den frækhed selv at dænge dem til med sten, de opfordrede også andre til at hjælpe sig. Og sådan døde alle tre mænd - stenet ihjel, selv om de var forhandlere.

Efter denne episode kom kerasuntierne til os og fortalte os om affæren, og vi strateger blev vrede over at høre, hvad der var sket. Vi sad ellers og drøftede en mulig begravelse af vore græske dræbte med kerasuntierne, og netop som vi sad sammen der udenfor våbenpladsen, hørte vi pludselig en voldsom tumult og folk, der råbte: "Hug dem ned! Smadr dem!", og snart så vi så en masse soldater, der kom løbende hen imod os med sten i hænderne, mens andre gav sig til samle dem op fra jorden. Og kerasuntierne - ja, de havde jo set, hvad der var sket hjemme hos dem selv - blev bange og flygtede ned mod skibene, og jeg må indrømme, at der også var en eller to af os selv, der blev bange. Alligevel gik jeg hen imod dem og spurgte, hvad problemet var. Flere af dem anede det faktisk ikke, men havde alligevel sten i hænderne. Men da jeg så omsider fandt en, der vidste det, så sagde han, at det var fuldstændigt uhyrligt som torveinspektørerne behandlede hæren. I samme øjeblik var der en, der fik øje på torveinspektøren Zelarchos, der flygtede ned mod havet, og så skreg soldaten op. Da de andre soldater hørte det, fór de efter ham, som om det var et vildsvin eller en hjort, de havde fået øje på. Hvad angår kerasuntierne, så så de jo soldaterne komme stormende imod sig og vidste, at det var dem, det gjaldt. De flygtede derfor over hals og hoved ned til havet og sprang i, og nogle af vore egne røg såmænd også i vandet. Det medførte så, at de, der ikke kunne svømme, druknede.

Nå, hvad mener I om det? Kerasuntierne havde ikke gjort nogen noget, og alligevel var de bange for, at vi havde fået en eller anden form for rabies, som om vi var hunde. Hvis det her fortsætter, så prøv at forestille jer den tilstand, hæren kommer til at være i: ikke engang tilsammen vil I have mandat til at vedtage at føre krig eller slutte fred mod dem, I vil - privat, derimod, kan enhver, der får lyst, lede en hær til angreb på hvad som helst, han vil. Og skulle nogen sende forhandlere til jer for at bede om fred, eller hvad som helst, så kan de, der har lyst, bare slå dem ihjel og forhindre resten i at høre, hvad forhandlerne måtte have at sige. Desuden vil de, som hele hæren til ledere, ikke have noget at skulle have sagt - men enhver, der udnævner sig selv til strateg og har lyst til at sige "Smadr dem!", han vil både være i stand til at henrette en leder og hvem som helst af jer menige uden ret og dom, for såvidt nogen vil adlyde ham - ganske som det nu er sket.

Prøv en gang at overveje, hvad disse selvbestaltede strateger har gjort for jer: for det første er torveinspektøren Zelarchos nu ombord på et skib og på vej hjemad. Hvis han har forbrudt sig imod jer, så får han ikke sin straf. Hvis han

derimod *ikke* har forbrudt sig, er han ikke desto mindre på flugt fra hæren af frygt for at blive slået ihjel, uretfærdigt og uden dom. Og de, der har stenet forhandlerne, har udrettet, at I er de eneste af alle grækere, der ikke kan færdes sikkert i Kerasunt, medmindre I da medbringer en tropestyrke. Hvad angår vore døde folk, som drabsmændene gav os lov til at begrave, har disse folk udrettet, at det end ikke er sikkert for os at samle selv dem op, selv ikke hvis vi medbringer en heroldstav. Hvem vil gå ærinder som herold, når han selv har myrdet herolder? Nu har vi bedt kerasuntierne om at begrave de lig.

Hvis I virkelig synes, at alt dette er i sin orden, så se endelig at få det vedtaget, sådan at enhver kan indrette sig efter disse forhold og holde vagt for sig selv og slå lejre på et svært tilgængeligt sted. Men hvis I tværtimod mener, at den slags opførsel passer sig for vilde dyr og ikke for mennesker, så må I hellere overveje at få sat en stopper for den. Hvordan i himlens navn skal vi ellers bære os at med at ofre til guderne, når vi gladeligt begår ugudelige forbrydelser? Hvordan skal vi bære os ad med at bekæmpe fjenden, hvis vi er travlt optaget af at slå hinanden ihjel? Hvilken by vil tage venligt imod os, når indbyggerne kender til vores lovløshed? Ja, og hvem vil turde stille et marked til rådighed, når vi så åbenlyst begår de groveste forbrydelser? Den anerkendelse, som vi jo regner med at få derhjemme, hvem skal mon give os den med den opførsel, der nu bliver lagt for dagen?“

Herefter rejste alle sig op, og det blev både forlangt, at ophavsmændene til alt dette skulle have deres straf, og at der for fremtiden ikke skulle være kunne opstå et sådant anarki. Hvis nogen alligevel prøvede at skabe splid, skulle vedkommende dømmes til døden, og det påhvilede strategerne at stille alle for retten. Det blev også bestemt, at der skulle gennemføres en retsundersøgelse af alle overtrædelser siden Kyros' død, og lochagerne blev udnævnt til dommere. På Xenophons opfordring, som spåpræsterne bakkede op om, blev det også bestemt at rense hæren; og renselsesceremonien fandt sted.¹⁹

V.8 Det blev vedtaget at foretage en retsundersøgelse af strategernes opførsel i den forgangne tid, og under disse undersøgelser blev Philesios og Xanthikles idømt en bøde på 20 miner²⁰ for deres dårlige bevogtning af lasten fra fragtskibene. Sophainetos blev idømt en bøde på 10 miner, fordi han havde svigtet et tillidshverv.²¹ Der var også nogen, der anklagede Xenophon og påstod, at han havde slået dem og opført sig arrogant overfor dem. Xenophon rejste sig og bad den første af anklagerne om at sige hvor på rejsen det var, han var blevet slået. Manden svarede:

“Det var det sted, hvor vi var ved at dø af kulde, og der var så meget sne.” Xenophon sagde: “Nå ja, hvis det ellers var sådan en snestorm, som du siger, og maden var sluppet op, og der ikke var den mindste smule vin at få, og mange var ved at bukke under for strabadserne, og fjenden var lige efter os, - hvis jeg var

¹⁹ En renselse (*katharmos*) er en religiøs handling, der skal rense overtræderen for en eller anden forseelse, omtrent som katolikkernes syndsforladelse. Selve renselsen forestås af præsterne og har forskellige udtryk: afvaskning, havbad, saltrenselse - eller overførsel af besudlingen (*miasma*) til et offerdyr.

²⁰ En mine (*mna*) er et beløb svarende til 100 drachmer, altså en ganske betragtelig sum.

²¹ På dette sted er der iflg. Leonclavius — som Hude følger - en lakune. Teksten kan til nød forstås, som den står, og under alle omstændigheder kan lakunen ikke være på mere end et par ord. Om Sophainetos' tillidshverv, se 5.3.1.

arrogant på et sådant tidspunkt, så må jeg nok indrømme, at jeg er endnu mere arrogant end et æsel - og man siger jo ellers, at æsler er så arrogante, at de ikke lader sig mærke med træthed. Men tag alligevel og sig, hvorfor du blev slået. Stak jeg dig én, fordi jeg havde bedt dig om noget, og du så ikke gav mig det? Krævede jeg noget tilbage? Sloges vi om en lækker dreng? Eller kom jeg til at forulempe dig i fuldskab?”

Da manden sagde nej til alt dette, spurgte Xenophon ham, om han var hoplit. Det svarede han nej til. Derpå spurgte Xenophon, om han var peltast. Det var heller ikke tilfældet, “men jeg drev et muldyr, fordi mine teltkammerater havde sat mig til det, og jeg er endda en fri mand.”

Så var det, Xenophon genkendte ham, og han spurgte:

“Er du ham, der bar den syge?”

Manden svarede: “Ja, gu’ er jeg så, og det var *dig*, der tvang mig til det! Og mine teltkammeraters grej delte du bare ud til højre og venstre!”

Xenophon sagde: “Nej, med fordelingen gik det nu noget anderledes til: jeg havde fordelt grejet på forskellige andre med ordre om at levere det tilbage til mig. Og da jeg havde fået det tilbage, gav jeg dig det altsammen tilbage i velbeholden stand, efter at du havde afleveret den syge mand, du bar på. Men nu skal I høre, hvordan det hele gik til; det er ikke nogen kedelig historie. En mand var ved at forsvinde bagude, fordi han ikke kunne marchere længere, og jeg selv vidste ikke noget om denne mand, andet end at han var én af os. Så tvang jeg dig til at bære ham, for at han ikke skulle omkomme. Og så vidt jeg husker, var fjenden faktisk lige i hælene på os.”

Fyren bekræftede disse forhold.

“Og da jeg så havde sendt dig i forvejen, og rykkede frem med bagtroppen; stødte jeg så måske ikke på dig igen i færd med at grave et hul for at begrave manden? Jeg stod lige ved siden af og roste dig for det, ikke? Men lige som vi stod der, bevægede han benet, og folk i nærheden råbte: “Han er i live!”, og så sagde du: “Han kan være så meget i live, han bare vil; *jeg* vil i hvert fald ikke bære ham mere!” Så var det, jeg stak dig én.”

“Ja, netop!”, svarede fyren.

“Ja, for det så ud for mig, som om du var udmærket klar over, at han var i live.”

“Og hvad så? Han døde jo alligevel lidt senere, da jeg havde afleveret ham til dig!”

“Vi skal da allesammen dø”, svarede Xenophon, “giver det dig måske nogen ret til at begrave os levende?”

Så skreg de allesammen op, at Xenophon ikke havde givet ham halvt så mange tæsk, som han fortjente. Xenophon bad hver især af de øvrige anklagere fortælle, hvorfor de var blevet slået. Da ingen rejste sig op, fortsatte han:

“Soldater! Jeg vil da gerne indrømme, at jeg har slået nogle af mændene for lydighedsnægtelse - nemlig dem, der var tilfredse med at overlade deres frelse til jer, der marcherede i række og geled og kæmpede, når det gjaldt, mens de selv forlod deres post for at løbe i forvejen og plyndre og rage mere til sig end jer andre. Men hvis I allesammen havde gjort sådan, var vi gået til grunde, hver og én. Og i de situationer, hvor nogen var for skvattet og ikke ville rejse sig op, men nærmest havde udleveret sig selv til fjenden, da slog jeg, og da tvang jeg folk til at marchere videre. For engang i den voldsomme kulde sad jeg også selv engang ret længe og ventede på nogen, der var ved at pakke sammen; og dér lærte jeg lektien, da jeg med nød og næppe kom op at stå og fik strakt benene igen. Da jeg

således havde gjort denne erfaring på min egen krop, drev jeg også andre frem, der sad og faldt sammen. For det gav en vis varme og smidighed at vise sig som en mand og røre sig lidt, medens jeg lagde mærke til, at hvis man ingenting foretog sig, var det medvirkende til at få blodet til at stivne og tærne til at fryse af. Det ved I også selv, at mange led under. Og hvis jeg stødte på en mand, der måske tog den med ro og derfor sakkede lidt bagud og forhindrede jer foran og os bagved i at marchere, ja, så gav jeg ham et knytnæveslag - for at han ikke skulle få et spydsår af fjenden.

Nu, hvor de er blevet frelst, har de jo så muligheden for at få oprejsning af mig, hvis jeg har gjort dem noget udover det rimelige. Men hvis de var faldet i fjendens hænder, hvad mon de så ville være blevet udsat for, som de kunne regne med at få retslig kompensation for?

Min sag er egentlig ret simpel. For hvis jeg har afstraffet nogen for deres egen skyld, må jeg regne med at få den straf, som forældre får af deres børn, og lærere af deres elever. Ja, også læger skærer og brænder i folk til deres eget bedste. Men hvis I mener, at jeg har gjort disse ting, fordi jeg var arrogant, så tænk på, at jeg nu, takket være guderne, er roligere end dengang, og modigere end dengang - ja, jeg drikker også mere vin - men jeg slår da ingen. Det er fordi jeg kan se, at I nu befinder jer i godt vejr. Når det stormer, og havet raser voldsomt, er I så ikke klar over, at der bare skal et enkelt forkert nik til, før styrmanden bliver vred på besætningen forskibs, og kaptajnen på dem agter? I den situation er nemlig selv små fejltagelser nok til at ødelægge det hele.

I har for øvrigt selv afsagt dommen: jeg var i min gode ret til at slå dem. Dengang stod I nemlig lige ved siden af, og det var sværd, I havde i hånden, ikke stemmesten. I kunne sagtens være kommet dem til hjælp, hvis I ellers ville. Men guderne skal vide, at I hverken kom dem til hjælp - eller hjalp mig med at slå dem, der ikke adlød. Netop derved, ved at tillade dem at være uforskammede, har I givet de værste af dem spillerum. Jeg vil nemlig tro, at hvis I ser jer om, vil I finde, at det er dem, der dengang var de værste, der også nu opfører sig mest uforskammet. Der er da i hvert fald ham bokseren Boiskos, ham fra Thessalien, han påstod dengang hårdnakket, at han var så syg, at han ikke engang kunne bære sit eget skjold; og nu har han allerede klædt mange af kotyoritterne af til skindet, hører jeg. Hvis I tænker jer om, så gør I det modsatte med ham af hvad man gør med hunde. For bidske hunde holder man jo i lænke om dagen og lader gå løs om natten, men, som sagt, hvis I tænker jer om, så lænker I Boiskos om natten og lader ham rende løs om dagen.

Rent faktisk forbavser det mig lidt, at hvis jeg har generet nogen af jer, så husker I på det og bralrer op om det; men hvis jeg har hjulpet nogen med at mildne vinterkulden for ham, holde fjenden på afstand eller skaffet et eller andet til veje til en, der var syg eller helt havde mistet modet - så kan I ikke huske noget om det! Og I kan heller ikke huske noget om det, hvis jeg har rost nogen, der gjorde noget godt, eller hædret en tapper mand, så godt jeg nu kunne. Det er da ellers pænt og rimeligt, ja og også behageligere at huske på de gode ting frem for de dårlige."

Så rejste soldaterne sig op, og de mindede hinanden om eksempler på god opførsel. Enden på det hele blev, at alt var i orden.